

Türkiye'nin Cinsiyet Eşitliği Karnesi: Daha Çok Yol Alınması Gerekliyor

sivilsayfalar.org/2020/11/17/turkiyenin-cinsiyet-esitligi-karnesi-daha-cok-yol-alinmasi-gerekliyor

17 Kasım 2020



Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Projesi Koordinatörü Ülker Şener ile Türkiye'nin cinsiyet eşitliği karnesini konuştuk. TBMM'de kadın milletvekili oranının %17 civarında olduğunu belirten Şener, cinsiyet eşitliği konusunda daha çok yol alınması gerektiğinin altını çiziyor.

Neden Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini İzleme Projesi? Projenin amacı nedir?

Türkiye'de toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için uğraş veren örgütlerin çalışmaları ve çabaları sayesinde, cinsiyet eşitliğinin sağlanması, kadınların kamu hizmetlerinden yararlanmaları konularında mesafe kat edildiği ve olumlu sonuçların alındığı biliniyor.

Kadınlara yönelik şiddetin önlenmesi için alınan önlemler, Kadınlara Yönelik Şiddet ve Eviçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi'nin imzalanması (İstanbul Sözleşmesi-2011) ve hemen arkadan Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair 6284 Sayılı Yasanın çıkarılması temellinde Şiddet Önleme ve İzleme Merkezlerinin kurulması, kız çocuklarının okullaşma oranlarının artışı, anne-bebek ölüm oranlarındaki düşüş, cinsiyet kimliklerinden dolayı nefret söylemine, şiddete ve dışlanmaya maruz kalan bireylerin güçlenmeleri ve daha yaygın bir kamuoyu desteği bulmaları bu olumlu sonuçlar arasında sayılabilir. Bu gelişmelere rağmen cinsiyet eşitliği konusunda daha çok yol alınması gerekiyor.



Cinsiyet eşitliğinin sağlanması, eşitliğin önündeki engellerin ortadan kaldırılması; ancak uygun müdahale planlarının ve politikaların oluşturulması, gerekli hizmetlerin verilmesi ile mümkün olur.

Toplumsal cinsiyete duyarlı hak temelli izleme, eşitliğin sağlanması konusunda kullanılan etkin araçlardan biridir. Çünkü izleme faaliyetli eşitsizlik alanlarını ve sorunları görünür kılar, politikaların, planların, programların ve hizmetlerin etkisini değerlendirir ve bunları yaparak ayrımcılıkla mücadeleye katkı sağlar. İzlemenin kamu politikalarını ve hizmetlerini dönüştürebilmesi için sistematik, sürekli ve bağımsız sivil örgütlenmeler tarafından yapılması gerekir. Ancak Türkiye'de hak temelli bağımsız örgütlenmelerin izleme kapasitelerinin zayıf olduğu da bilinmektedir. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği İzleme Projesi tam da bu ihtiyaç üzerinden, toplumsal cinsiyete duyarlı hak temelli izleme konusunda bilgi üretmek, bu alanda çalışan sivil toplum örgütlerinin izleme kapasitelerini ve farkındalıklarını artırmak, cinsiyet eşitliği bakış açısını izleme çalışmalarına katmalarını sağlamak ve kamu kurumlarının, yerel yönetimlerin cinsiyet eşitliği politikalarını oluşturma ve izleme faaliyetlerine destek olmak amacıyla tasarlanmıştır. Bu amaçlara ulaşmak için hem merkezi düzeyde hem de 10 proje ilinde -Adana, Ankara, Gaziantep, Eskişehir, İstanbul, İzmir, Mersin, Kars, Samsun ve Trabzon'da- çalışmalar yapıyoruz.

Kadın-erkek eşitliği odaklı, toplumsal cinsiyet eşitliğine ve farkındalığı artırmaya yönelik çalışmalar yürütüyorsunuz. Çalışmalarınızdan bahsedermisiniz neler yapıyorsunuz?

Yaptığımız çalışmaları 4 başlık altında sınıflandırabiliriz: İzleme alanında bilgi üretmek, bilgiyi yaygınlaştırmak ve erişimi artırmak, kapasite artırmak, işbirliklerini ve ortaklıkları geliştirmek, savunuculuk yapmak.

İzleme alanında bilgi üretmek, tematik alanlarda hazırlanan Haritalama Raporları

bilgi üretmenin temel araçlarından biri. 2017-2019 yılları arasında, Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Projesi'nin birinci aşamasında, Eğitim, Sağlık, İstihdam, Kadınlara Yönelik Şiddet, İnsan/kadın Ticareti, Siyasal Kararlara Katılım, Kentsel Haklar ve Hizmetler, Medya, Spor ve Din Hizmetlerine Erişim olmak üzere 10 tematik alanda Haritalama Raporları hazırladık ve ilgili kişilerin ve kurumların kullanımına sunduk. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Projesi'nin ikinci aşamasında (2020-2022), Adalete Erişimde, Gelir, Yoksulluk ve Sosyal Yardımlar Alanlarında, Bilim, Teknoloji, Matematik ve Mühendislik Disiplinlerinde TCE, Kadın Mülteciler, Erkeklik ve TCE olmak üzere 5 alanda daha tematik alan raporları hazırlıyoruz. Raporlarda, ilgili alandaki mevcut duruma, insan hakları ve kadın hakları mücadelesinin sonucunda genel kabul görmüş, uluslararası belgelerde yer alan normlara ve standartlara ve her bir alanı izlemeye el veren göstergelere yer verilmiştir. Raporların toplumsal cinsiyete duyarlı hak temelli izleme konusunda önemli referans kaynakları olduğunu düşünüyoruz.

Bilgiyi yaygınlaştırmak, sadece bilgiyi üretmek değil bu bilgiyi geniş bir kesime yaymak ve bilgiye erişimi kolaylaştırmak gibi bir amacımız da var. Bu amaçla Cinsiyet Eşitliği İzleme Merkezini (CEİM) kurduk. CEİM bünyesinde insan hakları ve kadın hakları alanında üretilmiş yayınların yer aldığı online erişime açık e-kütüphane ve verileri görselleştirmeye ve yaygınlaştırmaya el veren veri portalı oluşturduk. Online eğitim portalı da CEİM içinde kullanıma açılacak bir diğer araçtır. Uzaktan eğitimin bu kadar yaygınlaştığı bir dönemde online eğitim portalı bilginin yaygınlaştırılmasının yanı sıra toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya dönük kapasitenin artırılmasında da önemli olacaktır. Ek olarak CEİD hesaplarını izliyorsanız siz de fark etmişsinizdir, düzenli aralıklarla sosyal medya hesaplarımızdan toplumsal cinsiyete ilişkin verileri ve görselleri paylaşıyoruz.

Kapasite artırmak, projenin temel amaçlarından biri toplumsal cinsiyete duyarlı hak temelli izleme konusundaki kapasitenin artırılmasıdır. Bunun da en önemli araçlarından biri eğitimler, atölyeler ve deneyim paylaşımı toplantılarıdır. Her ne kadar yüz yüze çalışmayı, fiziksel olarak bir arada olmayı, konuşmayı ve toplantılar arasındaki o küçük aralarda tatlı tatlı dedikodu yapmayı (elbette şaka) tercih ediyor olsak da pandemi nedeniyle bunları yapmak mümkün değil artık. Bu nedenle eğitim ve diğer çalışmalarımızı online sürdürüyoruz. Şu an eğitici eğitimlerimiz online devam ediyor. Şubat 2021'de ise proje illerimizde toplumsal cinsiyete duyarlı hak temelli izlemeye ilişkin eğitimlere başlayacağız. Bu çalışmalar sivil toplum örgütlerinin, kamu yararına çalışan örgütlenmelerin, akademinin, sendikaların ve belediyelerin katılımına açık olacak.

Kapasite artırma çerçevesinde planladığımız bir diğer faaliyet hibe programlarıdır. Proje hedef gruplarının cinsiyet eşitliğini göstergelerle izlemeye yönelik çalışmalarını desteklemek ve bu alanda savunuculuk faaliyetlerini güçlendirmek amacıyla mikro-hibe destekleri sağlayacağız.

İşbirlikleri ve ortaklıkları geliştirmek, savunuculuk yapmak, projenin önemli bir bileşeni toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamayı kendine dert edinmiş, bu konuda

çaba sarf eden kişileri ve kurumları bir araya getirmek, işbirlikleri ve ortaklıkları güçlendirmektir. Bu amaçla merkezi düzeyde veri temelli izlemeyi yaygınlaştırmak için Gösterge Çalışma Grubu ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin gösterge temelli savunuculuğunu yapmak için Gösterge Temelli Savunuculuk Grubunu oluşturduk. Bu gruplar ulusal düzeyde Eşitlik İzleme Planı hazırlayıp, Türkiye için Yıllık Rapor hazırlayacaklar. Böylelikle Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitliğinin genel bir resmini görebileceğiz.

Yerel düzeyde ise her ilde kenti toplumsal cinsiyet eşitliği çerçevesinde değerlendirecek, izleyecek, kentin karnesini çıkaracak Yerel Eşitlik İzleme Platformları kuruyoruz. Bu platformlarda kendi illeri için Yerel Eşitlik İzleme Planı hazırlayıp düzenli olarak plan sonuçlarını raporlayıp, savunuculuğunu yapacaklar.

Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Projesi ile Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışmanızdan hangi ayrımcılık başlıkları ön plana çıkmaktadır. Paylaşıyor musunuz?

Her alanda cinsiyet eşitsizlikleri görülmektedir. Ancak ben iki alandan örnek vermek istiyorum. Biri istihdam diğeri siyasal kararlara katılım. Türkiye kadınların sadece üçte biri istihdama katılmaktadır. Bu durum kadınların istihdamın yarattığı ücret-sigorta-emeklilik hakkı gibi olanaklardan yararlanmasının önünde önemli bir engeldir. Bir diğeri katılım, TBMM’de kadın milletvekili oranı %17 civarında örneğin.

10 ilde yaptığınız eşitlik karnesi çalışma sonuçlarını nasıl değerlendirirsiniz? Genel olarak il düzeyinde cinsiyet eşitliği tablosunu, verileri değerlendirir misiniz?

İlleri TCE çerçevesinde haritalandırma çalışmalarında da gördük ki il düzeyinde de eşitsizliklerin en fazla olduğu alanlar siyasal kararlara katılım ve istihdam. Dünyada yerel yönetimlerde, belediye meclislerinde temsiliyete bakıldığında kadınların oranı merkeze, ulusal meclise göre daha yüksek iken Türkiye’de tersi bir durum söz konusu. 24 Haziran 2018 Genel Seçim sonuçlarına göre TBMM kadın oranı %17,4 ve Mart 2019 yerel seçim sonuçlarına göre belediye meclislerinde kadın oranı %11,4. Seçim sonuçlarına göre Belediye başkanı kadın sayısı ise 40 idi. Kayyum atamalarıyla birlikte kadın belediye başkanı sayısı 18’e düştü. Kadınların yerel düzeyde karar alma süreçlerinde yer almaması kent düzeyinde politika üretim sürecini, hizmet planlamasını ve hizmet sunumunu etkiliyor. Bir diğeri sorun her zaman olduğu gibi istihdam. 3 büyük kent dışında il düzeyinde istihdam verilerini bilmiyoruz. NUTS II düzeyinde bu veriler üretiliyor. 3 büyük kente, örneğin Ankara’ya bakıldığında, istihdam edilme oranı kadınlarda %31 iken erkeklerde %69; işsizlik kadınlarda %20 ve erkeklerde %11,5. Özellikle ücretli çalışan kadın nüfusun düşük seviyede seyretmesi, kadınların ekonomik güçlenmesi önünde önemli bir engel.

Toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden değerlendirecek olursak Türkiye’de eşitsizliklerin aşılması için mücadele eden sivil toplum örgütlerinin ve kamu kurum ve kuruluşlarının çalışmalarının yeterli

olduğunu düşünüyor musunuz?

Bu alanda çalışma yürüten pek çok kadın örgütü, platform ve oluşum söz konusu. Türkiye’deki kadın örgütlerinin toplumda önemli bir etkiye sahip olduğunu, gündem yarattığını ve TCE alanındaki gündemlere müdahale edebildiğini düşünüyorum. Üye sayılarından, finansal güçlerinden bağımsız olarak düşünsel olarak, politik özne olarak geniş bir etkiye sahipler. Sadece Türkiye’de değil, uluslararası alandaki kadın örgütleri ve oluşumlarıyla da değişik vesilelerle kurulan bağlar ve etki söz konusu. Sivil toplum örgütlerinin, kadın ve lgbti+ örgütlerinin yoğun bir biçimde çalıştıklarını söyleyebiliriz. Sendikalara bakıldığında da bu konuda gelişmeler olduğu, Kadın Komisyonu/Kadın Temsilciler Kurulu gibi oluşumlar kurulduğu, Birleşik Metal İş örneğinde olduğu gibi sendika belgelerine ve toplu iş sözleşmelerine toplumsal cinsiyet eşitliği, cinsel kimlik ve cinsel yönelim nedeniyle ayrımcılık yapılamayacağına dair ibarelere yer verildiği görülmekte. Elbette bu çalışmalar yeterli değil. Bana kalırsa özellikle karma örgütlerde toplumsal cinsiyet eşitliğinin anaakımlaştırması çalışmalarına ağırlık vermek gerekiyor. Yine belediyelerde var olan Eşitlik Birimleri önemli mekanizmalar arasında yer alıyor. Şu an 21 Belediyede Eşitlik Birimleri var. Halihazırda etkin olan Eşitlik Birimleri olduğu gibi atıl olanlar da var. Bu birimleri güçlendirmek ve yaygınlaştırmak önemli.

Merkezi düzeydeki kamu kurumları için evet kadınlara yönelik çalışmaları var, evet hizmetler üretiliyor. Ancak bu çalışmaların amaçları, nasıl bir strateji çerçevesinde oluşturuldukları-verildikleri önemli. Şu an için kamunun stratejinin eşitliği sağlamak yönünde olduğunu söylemek güç görünüyor.

İspanya’da kadın ve erkek arasındaki ücret eşitsizliğini yasaklayan, uymayana 187 bin Euro’ya kadar para cezası kesilecek olan yasa tasarısı kabul edildi. Türkiye’de yoğun eşitsizliklerin bulunduğu bir alan olan çalışma yaşamında yer alan kadınlar, sınırlı sayıda meslekte ve sektörde yoğunlaşmakta. Türkiye’ye ilişkin kadın istihdamı ve eşitsizliklerle mücadele konusu ile ilgili çalışmalarınızın olduğunu biliyoruz. Türkiye’deki bu durumu nasıl özetleriz? İstihdamda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışmanızla ilgili bilgi alabilir miyiz?

TCE İzleme Projesi kapsamında. Prof. Dr. Gülay Toksöz ve Doç. Dr. Emel Memiş İstihdamda TCE raporunu hazırladılar. Hem bu rapora hem de güncellenmiş verilerin yer aldığı 2020 tarihli rapora [CEİM web sayfasından](#) ulaşılabilir. Bu raporlarda istihdam alanında eşitsizliklerin hangi alanlarda yoğunlaştığı ayrıntılarıyla resmediliyor.

Türkiye işgücü piyasasına kadınlar açısından bakıldığında iki değişkenden bahsedilebilir: 1) kadınların işgücüne katılımı 2) kadın işsizliği. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Ağustos 2020 verilerine göre erkeklerin işgücüne katılımı %69,6 iken kadınlarda bu oran %32’dir. Kısacası her üç kadından sadece biri işgücündedir. Tarım dışı işsizlik erkeklerde %13,7 iken kadınlarda %20,2’dir.

Elbette iş-yaşam dengesi hem kadınlar hem de erkekler için ele alınması, üzerinde düşünülmesi gereken bir diğer konu. Özellikle ebeveyn izinlerinin süresi ve kullanımı ve çocuk bakım hizmetleri bu noktada önemli.

Yine Emel Hocanın içinde yer aldığı TÜİK ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından yapılan “Cinsiyet Dayalı Ücret Farkının Ölçümü: Türkiye Uygulaması” çalışmasına bakılabilir. Benim söyleyeceğim şey Türkiye’de üniversite mezunu kadınların istihdama katılımının yüksek olduğu, bu kadınların da ücret farklılıklarının düşük olduğu profesyonel işlerde çalıştığı ve bu nedenle ücret açığının pek çok Avrupa ülkesine kıyasla düşük olduğudur. Gerçek ayrıntılarda ya da kırılımlı verilerde gizli diyebiliriz. Sadece genel olarak kadınlara ve erkeklere değil, sektörel bazda cinsiyet temelli ücret açığına bakmak daha yararlı olabilir. Kamu ve özel sektör bir ayrım alanı örneğin; yine imalat, hizmet ve tarım sektörleri kendi içinde değerlendirilebilir. Alandan gördüğümüz, sendikalardan edindiğimiz bilgilere göre özellikle sendikalaşmanın, örgütlenmenin olmadığı işyerlerinde ücret farklılığının yoğun olarak varlığını sürdürdüğü yönünde. Aynı işi yapan kadınların erkeklerden daha az ücret aldığı ya da ücretlerin yüksek olduğu bölümlerde(departmanlarda) daha çok erkeklerin çalıştığı dile getirilen görüşler arasında. Bu söylemlerin elbette veriyle desteklenmesi gerekir.

Kadınların sadece üçte birinin istihdama katıldığı, dörtte birinin ücret karşılığı çalıştığı düşünüldüğünde kadınların ekonomik bağımlılığının şu an için belki de daha temel bir sorun olduğu söylenebilir.

Türkiye’de, ayrımcılığa karşı yasal düzenlemeler olarak Anayasa, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu, çalışma yaşamına ilişkin yasalar ve diğer hukukî metinler, ayrımcılık karşıtı hükümleri itibariyle değerlendirildiğinde ne kadar yeterli? Ve ne kadar hayata geçirilebiliyor?

Türkiye’de kadın-erkek eşitliği çerçevesinde değerlendirildiğinde mevzuatta çok fazla sorun olmadığı kabul gören yaygın bir görüş. Bu konuda söyleyebileceğim tek şey lgbti+ bireylerin yasalarda görülmediğidir ya da kadınlar ve erkekler için tanımlanan hakların lgbti+ bireyler için tanımlanmadığıdır. Lgbti+ bireylerin yasalarda görülmesi ve haklarının güvence altına alınması gerekiyor.

Kamu kurumlarına gelince, son dönem dile getirilen söylemleri burada tekrarlamak istemiyorum. Çocuk cinsel istismarı suçunu düzenleyen Türk Ceza Kanunu’nun (TCK) 103. maddesi ile ilgili af girişimlerin, “erken evlilik” denilerek çocuk yaşta evliliklerin istismarla bağını koparan-koparmaya çalışan eğilimlerin hepimiz farkındayız. Yine “toplumsal cinsiyet eşitliği” kavramı çerçevesinde yapılan tartışmalar da, kamunun ürettiği belgelerde toplumsal cinsiyet eşitliğine giderek daha az referans verilmesi de dikkate değer.